

Magyar Építőművészet

A mítoszok istenségei három alapvető funkció képviselőjében igazolják fensőbb hatalmukat *Georges Dumezil* elemzése szerint: vannak teremtmény, megtartó és pusztító istenek. Mindhárom gesztus elengedhetetlenül hozzátartozik a földi élet paramétereinek. Hogy melyik illetőségébe tartozik az építészet, annak eldöntése csak az első pillantásra tűnik egyértelműnek. Teremtőnek mondanánk, mint a művészeteket általában, csak-hogy az építészet – az élet egyre szűkebb korlátok közé szoruló tere, és az utca kép mint közös kincs okán – gyakran kényszerül megővni, sőt egyre gyakrabban pusztítani is. Gyanítom, hogy jóval többször, mint az igazán szükséges volna. A valaha szentként működő, belső erővonalak által strukturált emberi lélettér ma profán tárgy tömeg, kavalkádjában pedig bajos eligazító "fénypontokat" lelteni. Az építményeket nem egy autentikus hit járja át, hanem jó esetben csak különböző filozófia-kísérletek, amelyek ezt az egykor magától értetődően jelenlévő hitet vannak hivatva pótolni – legalább addig, míg a következő eszme meg nem érkezik. A kéthavonként megjelenő *Magyar Építőművészet* tematikus számai azokat az épületeket és építészeti gondolatokat keresik, amelyek még képesek hordozni a közös gondolkodás fénypontjait. Most az elmúlt másfél évfolyam négy számára szeretnék részletesebben kitérni.

Az 1991/4. szám éppen az új/felújított "szent terek" felkutatására vállalkozott: a templomépítészet új útjait keresi egy felszabadultabb ideológiai légkörben. Hogy az új templom építését tiltó rendeletek végre nem kötik sem az egyházat, sem a tervezőket, a szakrális terek és szimbolikus formák ősi hagyomány szerinti egybekomponálása szabad utat kapott. A legújabb templomépítészet már nem pusztán helyet jelöl ki a gyülekezetek számára, akármilyen vallás tartja is egybe azt, hanem egyre gyakoribb a komplex hitközösségi terek kialakítására tett kísérlet. *Bányai Judit* és *Fabiny Tibor* írása evangélikus templomaink "szabadidő-központ" jellegét méri fel, elsősorban azt, hogy az utolsó negyven év megpróbáltatásai után képes-e a templom helyet, hitet, és főleg kohéziós erőt adni az igazi közösségek kialakulásához – vagyis megküzd-e eredményesen a modern világ atomizálódásával? A *Makovecz Imre* siófoki illetve paksi templomairól szóló cikkekből világosan kirajzolódik, hogy a Makovecz által használt ősi szimbólumrendszer önmagában is összetartó energiákat sugároz, az elbutikosodott üdülőtelepen ugyanúgy, mint a lakóteleppé dezocializált kisváros szélén. "A mi templomaink" hármasság építészvallomása: *Káldi Gyula*, *Palánkai Tibor* és *Csete György* beszél arról a fénytengelyről, ami a földet az éggel köti össze, és amelynek sugárzásában egy építész megtalálja a számára egyetlen, "belső" templomot: a Formát. *Justus Dahinden* svájci építész pedig azt fejti ki egy interjúban, hogy szerinte miképpen lehetne visszaállítani az építészet felborult egyensúlyát, milyen ökológikus elvek vehetnek véget a technicizálódás egyeduralmának.

Hagyományosan szent térnek tekintették a színházat is, ez az 1991/3. szám központi témája. Míg azonban a templomépítés öröndetesen – talán kissé már átesve a ló másik oldalára – nekiiramodott, új színházépülettel az egész országot tekintve is mindössze egyvel büszkélkedhetünk a háború óta. A színházépítészetnek még jó ideig meg kell elégednie az eredményes felújításokkal, ilyenek viszont az utóbbi 4-5 évben szép számmal akadtak. Eredeti pompáját nyerte vissza az Arany János Színház – az egykori Parisiana mulató –, építész és belsőépítész kivételesen összehangolt munkája nyomán. A lap két írást is közöl a megszépült Parisiana-ról. De új funkciókat és új ruhát kapott a Szolnoki Szigligeti Színház, posztmodernet a volt, alig elfogadható neobarokk helyett,

és felújították Veszprém és Pécs színházát is. A lap betétként tartalmazza a négy évenként megrendezett díszlet- és jelmezfesztiválnak, a Prágai Quadriennálénak magyar katalógusát. Egy igazi színháztörténeti csemegét is találunk: az 1907-ben megnyílt berlini Hebbel Színház építésének regényét, *Kaufmann Oszkár* magyar építész főszereplésével. A színházépítés akkor sem volt kedvezőbb helyzetben, mint ma, akkor is előbb találtak befektetőt a mulatók, mint a színházársulatok, de volt még néhány gazdag idealista, aki mindenáron színházat akart csinálni. Ma, Magyarországon, nincsenek ilyenek.

Ökológia és építészet kapcsolatával foglalkoznak az 1992/4. szám írásai. Ma, amikor az általános gondolkodás már nem ad egyfajta biztonságot a mindennapok formáiban való eligazodáshoz, úgy tűnik, inkább annak hiánya hozza közelebb a természetes és az épített környezetet. Fogó földi és még gyorsabban illanó lelki energiákat kell pótolni az ökológikus eszmével, a biológiai-kulturális eredethez való visszatalálással – amennyire ez lehetséges. A lap több cikkben foglalkozik a bioépítészet technikai módszereivel, a napházak előnyével, a zölddel kombinált épületekkel. Olvashatunk a hagyományos építészeti örökség mai tudatot formáló megóvásáról is, a legizgalmasabb írások azonban az ökológikus illetve az organikus gondolkodás eszmei hátterét kutatják. *Petri György* a tárgyi környezetre érzékeny laikusként elmélkedik az építész élettervező felelősségéről, *Nagy Bálint* lakóháztervei kapcsán. *Mújdricza Péter* iróniával palástolja kétségbeesését a Militarista design-ról szóló gondolatmenetében. A hadiipar gerjesztette túltechnicizálódás rovására írja a design erőszakos terjedését is. Azt az évezredek óta jól ismert, de az utóbbi évtizedek emlékezetéből kiesett jó módszert említi föl, amellyel a hadiipar örült méretű és tempójú rombolása (lásd működés közben a Dumezil-féle hármass funkció!) békés építőiparrá alakulva, teremtő szerepre állna át. Iróniája megalapozott, hiszen mindnyájan tisztában vagyunk vele, hogy mindennapjainkban nem a lap egyéb írásaiban főszerepet kapott téma – az ökológikus környezetépítés – uralkodik, hanem egy erőszakos, ember ellen hadat viselő konzumfogyasztás és tárgydumping.

Az 1992-es összevont 2-3. lapszám a városi rehabilitáció lehetőségeit keresi a mai, tőkehiányos időkben. Amióta nagyobb hazai építkezések gyakorlatilag nincsenek, megnőtt az értékörzés, a régi épületek felújítása iránti kereslet. Azt hiszem, sok esetben jobban is jár vele városi kultúránk, mint azzal a semmire nem tekintő rombolással, ami egy-egy grandiózus építkezéssel szinte mindig együtt jár. A teremtés így válik napjainkban egyfajta újraterepítéssé. A lap érdekes műleírások sorában bontja ki az alapvető kérdéseket és problémákat: hogyan lehet emberibbé formálni környezetünket a nyitott városi terekkel, teljes háztömbök rehabilitációjával. A foghíjak újrabéépítése az egyik legkényesebb pont, széteshet vagy megújulhat egyetlen ilyen épülettől az egész utca, környék képe. Példaként mutatják be a Springer Irodaházat, a Kelet-Nyugat Kereskedelmi Központot, a sok esztétikai ellenérzést keltő Korona Szállót. A vékonyka magyar építészeti kritika nem képes e szaklap minden bemutatott épületével foglalkozni, sokszor maguk az építészek kénytelenek saját épületükről beszélni – érthetően nem elfogulatlanul. A legérdekesebb írások egyike *Boros Pál* építész keserű beszámolója a Kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeum hányattatásairól. Lelkes építkezéssel kezdődött – rendkívül szűk időhatárok között – a gyönyörű volt zsinagóga átalakítása, majd többszöri újratervezés után az építetők elbizonytalanodtak: voltaképpen mire is kell ez? Szerencse, hogy egy fotográfiai múzeum létrehozásának vágya összetalálkozott az elárvult házzal. A cikk azonban nem szól arról a tényről, hogy időközben jelentkeztek a zsinagóga környékbeli túlélő hívei, és hogy sem a város, sem a beruházó, sem az új használó nem tudott megegyezni velük valamiféle részleges közös használatról. Azt hiszem, a magyarországi gyakorlatban ez nem is lehet másképp, hiszen várospolitikus, építész és építető csupán egyedi épületekben gondolkodik, nem pedig abban a szakrális városfogalomban, amelyről *Georges Dumezil* és *Mircea Eliade* alapművei szólnak.